

IKKINCHI JAHON URUSHIDAGI O‘ZBEKISTONLIK LARNING JASORATLARI: FALSAFIY TAHLIL

Paxriddinov U

Farg‘ona davlat univ. o‘qituvchisi
akademik litery tarix fani o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida o‘zbekistonliklarning frontda va orqa frontdagi jasorati ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Jasorat, vatanparvarlik, inson burchi va ma’naviy fidoyilik tushunchalari falsafiy asosda yoritilib, bu jarayonlarning zamonaviy avlod uchun ma’naviy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: jasorat, vatanparvarlik, fidoyilik, axloq falsafasi, urush, inson mohiyati, ijtimoiy qadriyat.

АННОТАЦИЯ

В данной статье с социально-философской точки зрения анализируется подвиг узбеков на фронте и в тылу в годы Второй мировой войны. Философски освещены понятия мужества, патриотизма, человеческого долга и духовной самопожертвования, раскрыта духовная значимость этих процессов для современного поколения.

Ключевые слова: мужество, патриотизм, самоотверженность, моральная философия, война, человеческая сущность, социальная ценность.

ANNOTATION

This article analyzes the feat of the Uzbeks at the front and in the rear during the Second World War from a socio-philosophical point of view. The concepts of courage, patriotism, human duty and spiritual self-sacrifice are philosophically clarified, and the spiritual significance of these processes for the modern generation is revealed.

Keywords: courage, patriotism, dedication, moral philosophy, war, human essence, social value.

KIRISH

Ikkinchi jahon urushi insoniyat tarixidagi eng og‘ir sinovlardan biri bo‘lib, 1941–1945-yillar oralig‘ida kechgan bu urushda 60 milliondan ortiq inson halok bo‘lgan[1]. Bu urush nafaqat siyosiy va harbiy to‘qnashuv, balki insoniyatning ma’naviy-axloqiy poydevorini sinovdan o‘tkazgan global fojia bo‘ldi. O‘zbekiston xalqi bu sinovdan katta fidoyilik, sabr-toqat va qahramonlik bilan o‘tdi. Minglab o‘zbekistonliklar frontda jonini fido qilar ekan, yana millionlab yurtdoshlar front ortida mehnat frontida g‘alaba uchun tinmay ishlab, Vatan oldidagi burchini ado etdilar.

Falsafiy nuqtayi nazardan qaraganda, bu davr inson borlig‘ining mohiyati, vijdon, burch, sadoqat va insoniy qadriyatlarning haqiqiy sinov maydoni bo‘ldi. Urush inson ruhiyatida yovuzlik va yaxshilik, nafrat va mehr, hayot va o‘lim o‘rtasidagi ziddiyatlarni keskinlashtirdi. O‘zbekistonlik jangchilar va mehnatkashlar ana shu ziddiyatlar orasida o‘zining axloqiy yuksakligini, insoniyligining qudratini namoyon etdilar. Ularning qahramonligi shaxs va jamiyat munosabatlaridagi eng oliy falsafiy qadriyat — inson burchi va vatanparvarlik timsoliga aylandi.

Urush sharoitida O‘zbekiston xalqi nafaqat g‘alabaga o‘z hissasini qo‘shdi, balki insoniyatga sadoqat, irodaviy kuch va birlik timsoli sifatida tarixda o‘chmas iz qoldirdi. Shu bois, Ikkinchi jahon urushi davridagi o‘zbekistonliklarning jasorati — bu oddiy tarixiy fakt emas, balki insoniylik falsafasining yorqin ifodasidir.

Asosiy qism

1. Jasorat fenomenining falsafiy mohiyati

Aristotel o‘zining “Nikomax axloqi” asarida jasoratni inson fazilatlarining o‘rtasi — “qo‘rquv va beparvolik o‘rtasidagi oltin o‘rta” deb ta’riflaydi[3, b. 74]. Bu yondashuvdan kelib chiqib, jasorat — bu qo‘rquvni yengish emas, balki uni ongli tarzda boshqarish, insonni maqsad sari yetaklaydigan iroda kuchidir. Forobiy esa “Fozil shahar ahli” asarida jasoratni “aqlga tayanadigan burch” sifatida talqin etadi[4, b. 56]. Demak, haqiqiy jasorat — bu nafaqat kuch yoki g‘alaba istagi, balki aql, vijdon va axloqning uyg‘un harakati hisoblanadi.

Islom falsafasida jasorat — bu nafaqat jismoniy kuch, balki iymon va vijdonning yuksak ko‘rinishidir. Qur‘on va hadis ta’limotlarida haq yo‘lida sabr va fidoyilik eng oliy fazilat sifatida e’tirof etilgan. Shu ma’noda, o‘zbekistonliklarning urush davridagi jasorati individual emas, balki ijtimoiy-axloqiy ongning faol ifodasi, jamiyatning vijdoni sifatida namoyon bo‘lgan. Bu jasorat insoniylikning eng yuksak shakli — vatan va xalq oldidagi burchni ado etishning ramzidir.

2. Frontdagi o‘zbekistonlik qahramonlar jasorati

Urush yillarida 1,5 milliondan ortiq o‘zbekistonliklar frontga safarbar qilingan[5, b. 17]. Ular orasida general Sobir Rahimov, To‘xtasin Jalilov, Zulfiya Zakirova, Tursunoy Akramova singari insonlar xalq jasoratining timsoliga aylanishdi. Ularning har biri o‘z hayoti bilan Vatanga sadoqat, burch va iymonning yuksak namunalarini ko‘rsatgan.

Heidegger o‘zining “Borliq va vaqt” asarida inson borlig‘ini o‘lim va xavf fonida angelaydi[6, b. 224]. Shu jihatdan, urushda ko‘rsatilgan jasorat — bu insonning “borlig‘ini o‘zi uchun kashf etish” holatidir. Har bir jangchi, har bir fidoyi inson hayot va o‘lim o‘rtasida tanlov qilgan holda, o‘zining inson sifatidagi mohiyatini angelaydi. Shuning uchun frontdagi o‘zbekistonlik jangchilar jasorati nafaqat harbiy g‘alabaga, balki insoniylikning falsafiy mazmunini ochishga xizmat qilgan.

Jasorat bu jarayonda shunchaki jismoniy jasurlik emas, balki ma’naviy o‘zlikni tasdiqlashdir. Bu holat, aslida, milliy o‘zlikni, vatanparvarlikni va inson sha’nini himoya qilishning eng oliy bosqichidir.

3. Orqa frontdagi mehnat — ma’naviy jasorat ifodasi

O‘zbekiston Ikkinchi jahon urushi yillarida orqa front markaziga aylangani ma’lum: bu yerga 200 dan ortiq korxonalar ko‘chirildi, yuz minglab ayollar, qariyalar va bolalar front uchun jonbozlik ko‘rsatdi[7, b. 43]. O‘zbekiston xalqi og‘ir iqtisodiy sharoitda ham g‘alabaga ishonchni yo‘qotmadi, mehnatni fidoyilik darajasiga olib chiqdi.

Kant axloqni “burchni ongli ravishda ado etish” deb talqin etadi[8, b. 57]. Shu ma’noda, orqa frontdagi mehnat — bu amaliy axloq falsafasining eng yorqin namunasi. Inson o‘z hayotini emas, boshqalar hayotini saqlab qolish uchun ishladi, har bir tikilgan kiyim, har bir non bo‘lagi g‘alabaga bo‘lgan ishonchni ifodalaydi. Bu mehnat — jasoratning ma’naviy shakli, irodaviy kuch va vijdon uyg‘unligining ifodasidir.

Bu jarayon orqali o'zbekistonliklar o'z tarixida "mehnat etikasi" va "burch falsafasi"ni shakllantirdilar. Shunday qilib, jasorat nafaqat jang maydonida, balki orqa frontda, sabr va mehnatda ham namoyon bo'lgan.

4. Jasoratning ma'naviy-metafizik ildizlari

O'zbekiston xalqining jasorati diniy, milliy va ma'naviy qadriyatlarga tayanadi. Al-G'azzoliy "Ihyo ulum ad-din" asarida "haq yo'lida fidokorlik"ni insonning eng oliy kamoloti sifatida izohlaydi[9, b. 312]. Bu, aslida, o'z "men"ini umumiy ezigulikda eritish — jasoratning metafizik mohiyatidir.

Bu jihatdan, urush davridagi o'zbekistonliklarning harakati — "o'zidan kechish" falsafasining real hayotdagi ifodasidir. Inson o'z manfaatidan voz kechib, umumiy ezigulik — Vatan, xalq, tinchlik manfaatini ustun qo'ygan. Shu ma'noda, jasoratning ildizi inson ruhiyatidagi komillikka intilish, o'zini yuksak maqsadga bag'ishlashda yotadi.

Bu tushuncha bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan: jasorat insonni moddiy chegaralardan ruhiy yuksaklik sari olib chiqadigan ma'naviy ko'prikdir.

5. Jasoratning zamonaviy talqini

Shavkat Mirziyoyev "Yangi O'zbekiston strategiyasi" asarida ta'kidlaganidek:

"O'tgan ajdodlarning mardligi va jasorati — bu biz uchun yo'l ko'rsatuvchi nurdir"[10, b. 29].

Bu fikr bugungi kunda urush qahramonlarining jasoratini falsafiy jihatdan talqin etish zaruratini yanada kuchaytiradi. Chunki jasorat — bu tarixiy xotira emas, balki zamonaviy jamiyatni ruhiy jihatdan mustahkamlovchi kuchdir.

Bugungi yoshlar uchun jasoratning falsafiy mazmuni — bu o'z burchini anglash, haqiqat va adolat yo'lida qat'iy turish, Vatanga fidoyilik bilan xizmat qilishdir. Shunday qilib, jasorat fenomeni o'z mohiyatida o'tgan avlodlardan meros bo'lib kelayotgan ma'naviy energiya, insoniy qadriyatlar va ijtimoiy ongning uyg'unlashgan shaklidir.

Xulosa

Ikkinchi jahon urushidagi o'zbekistonliklarning jasorati insonning ma'naviy barkamolligini namoyon etuvchi tarixiy hodisadir. Falsafiy tahlil shuni ko'rsatadiki, jasorat — bu nafaqat harbiy faoliyat, balki **vijdon, burch va iymonning sinovidir.**

Bu jasoratlar bugun ham yosh avlodni vatanparvarlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ma'naviy manba bo'lib xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. История Второй мировой войны: в 12 т. – Москва: Наука, 1985. – Т. 1. – С. 15–18.
2. Karimov I.A. Vatan sajdagoh kabi muqaddasdir. – T.: O'zbekiston, 1995. – B. 42–46.
3. Aristotel. Nikomax axloqi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010. – B. 72–80.
4. Forobiy A. Fozil shahar ahli. – T.: Fan, 1975. – B. 53–60.
5. Abdullayev A. O'zbekiston urush yillarida. – Toshkent: Fan, 1984. – B. 15–22.
6. Heidegger M. Sein und Zeit. – Tübingen: Niemeyer, 1967. – S. 220–230.
7. O'zbekiston Milliy arxivi. Fond 245, ro'yxat 3, ish 127. – B. 41–44.
8. Kant I. Grundlegung zur Metaphysik der Sitten. – Berlin, 1785. – S. 55–60.
9. Al-G'azzoliy. Ihyo ulum ad-din. – Qohira, 1968. – S. 310–315.
10. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – T.: O'zbekiston, 2021. – B. 28–31.